

Algemene toelichting bij de adviezen en besluiten in het kader van de regeling Vierjarige subsidies 2021-2024 van het Nederlands Letterenfonds

Literaire festivals en literair-educatieve instellingen vormen een steeds belangrijkere schakel tussen schrijvers, vertalers en het lezers- en luisteraarspubliek. Ze bieden een podium voor zowel gevestigde (internationale) namen als nieuw talent, scheppen mogelijkheden voor vormexperimenten en samenwerkingen met andere kunstdisciplines, en brengen scholieren in contact met literatuur. Bij het bereiken van nieuwe publieksgroepen en het vergroten van de zichtbaarheid van auteurs en hun werk vervullen zij een essentiële rol. Ook op het gebied van talentontwikkeling, professionalisering en (inter)nationale uitwisseling hebben zij een belangrijke functie.

Sinds 2013 kunnen instellingen die literaire manifestaties en literair-educatieve activiteiten van (inter)nationaal belang organiseren een aanvraag indienen voor een meerjarige subsidie bij het Nederlands Letterenfonds. Het Letterenfonds beoogt met deze subsidies een bijdrage te leveren aan de kwaliteit en diversiteit van het literaire landschap en belangstelling te wekken voor en kennis te vergroten van literatuur bij een breed publiek. Er zijn twee categorieën subsidies beschikbaar, te weten manifestatiesubsidies en literatuureducatie subsidies.

De minister van OCW heeft voor de beleidsperiode 2021-2024 meer ruimte gecreëerd voor de letteren in de Basisinfrastructuur (BIS) 2021-2024, waardoor er meer middelen voor de letteren beschikbaar komen. In de BIS wordt vanaf 2021 één literair festival met een internationale programmering en netwerk toegelaten en (naast Stichting Lezen, de Schrijverscentrale en het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten) één literair-educatieve instelling op het terrein van het primair onderwijs.

Financieel kader

Voor de periode 2021-2024 is in het kader van de regeling vierjarige subsidies een jaarlijks budget beschikbaar van € 1.620.000: een aanmerkelijk hoger bedrag dan bij aanvang van de beleidsperiode 2017-2020. In de huidige beleidsperiode ontvingen de meerjarig ondersteunde festivals al een extra budget uit de middelen die het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) ter beschikking stelde voor talentontwikkeling, nieuwe genres en nieuw publiek. Deze middelen zijn voor de jaren 2021-2024 structureel toegevoegd aan het budget voor vierjarige subsidies.

Een manifestatiesubsidie kan worden aangevraagd (en toegekend) in verschillende subsidie categorieën, die samenhangen met de baten van de aanvrager in het peiljaar 2018: in de eerste categorie (MA) kan maximaal € 245.000 worden aangevraagd, in de tweede (MB) maximaal € 190.000, en in de derde (MC) maximaal € 120.000.

Het subsidieplafond voor manifestatiesubsidies bedraagt € 1.130.000.

Voor literaire educatieve organisaties zijn drie subsidies beschikbaar van € 100.000, € 120.000 en € 270.000. Plaatsing in de juiste subsidie categorie is afhankelijk van de baten in peiljaar 2018. Voor het bedrag van € 270.000 kan maximaal één landelijke instelling aanvragen waarvan de kernactiviteit bestaat uit het organiseren van literatuureducatie voor de jeugd en het organiseren van literaire manifestaties die in hoofdzaak gericht zijn op jongeren.

Het subsidieplafond voor literatuur-educatieve subsidies bedraagt € 490.000.

Aanvragen

Er werden tien aanvragen voor een vierjarige subsidie ingediend. Drie van de aanvragers dienden ook een subsidieaanvraag in bij OCW voor honorering in de Basisinfrastructuur (BIS) 2021-2024.

De Raad voor Cultuur, die de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) adviseert over de toekenning van rijkssubsidies aan culturele instellingen binnen de BIS, publiceerde op 2 juni 2020 zijn adviezen. Stichting Literatuurhuis Utrecht (International Literature Festival Utrecht) kreeg een positief advies en zal na beschikking door de minister worden opgenomen in de BIS. Op grond hiervan is de advisering over de aanvraag van Het Literatuurhuis Utrecht gestaakt.

De overige negen aanvragen zijn aan de adviescommissie meerjarige subsidies voorgelegd voor inhoudelijke beoordeling en advies. Zeven van de negen aanvragers ontvingen in de beleidsperiode 2017-2020 een vierjarige subsidie van het Letterenfonds. Twee organisaties ontvingen in de afgelopen periode een tweejarige subsidie en zijn dus nieuwe aanvragers binnen de regeling vierjarige subsidies.

Zeven organisaties hebben een manifestatie-subsidie aangevraagd voor een totaalbedrag van € 1.440.000.

Drie instellingen die ook in de vorige beleidsperiode een vierjarige subsidie ontvingen vroegen een literaire educatiesubsidie aan voor in totaal € 490.000 (gelijk aan het beschikbare budget).

Adviesprocedure

Samenstelling commissie

De adviescommissie meerjarige subsidies bestond uit Steven Van Ammel (boekhandelaar en programmamaker bij het internationale literatuurhuis Passa Porta in Brussel), Willemijn Lindhout (zelfstandig redacteur), Berend Schans (directeur Vereniging Nederlandse Poppodia en -festivals), Kila van der Starre (literatuurwetenschapper, gespecialiseerd in hedendaagse poëzie) en Jiske Walstra (producer, productieleider en facilitair manager productiezaken bij BNNVARA). De commissieleden maken deel uit van de Raad van Advies van het Nederlands Letterenfonds.

In de huidige beleidsperiode zijn de manifestaties en activiteiten van de aanvragende festivalorganisaties regelmatig bezocht door adviseurs van het Letterenfonds. Deze adviseurs waren hetzij zittende leden van de adviescommissies meerjarige subsidies, hetzij externe deskundigen.

Gevolgde adviesprocedure

De vijf beoordelingscriteria voor een aanvraag van een manifestatiesubsidie zijn: artistieke visie en profiel, artistieke kwaliteit en omvang van de activiteiten, vernieuwing, publieksbereik en inbedding en bedrijfsvoering en organisatie. De vijf beoordelingscriteria voor een literair-educatieve subsidie zijn: literair-educatieve visie en profiel, de literair-educatieve kwaliteit en omvang van de activiteiten; vernieuwing, publieksbereik en inbedding, bedrijfsvoering en organisatie.

Aan alle aanvragers is gevraagd de Fair Practice Code, de Code Diversiteit & Inclusie en de Governance Code Cultuur te onderschrijven en uit te leggen hoe zij deze Codes toepassen. Ook op deze punten heeft de commissie de organisaties beoordeeld; de onderwerpen van de codes lopen door alle criteria heen.

De aanvragers zijn uitgenodigd om in gesprek met de adviescommissie hun visie en activiteitenplan voor 2021-2024 toe te lichten en vragen van de commissie te beantwoorden. De gesprekken vonden in mei 2020 noodgedwongen online plaats.

Naast de aanvragen heeft de adviescommissie kennis genomen van eerdere beschikkingen, de jaarrekeningen en jaarverslagen van de organisaties, de adviezen over de aanvragen voor de periode 2017-2020 en de adviezen die werden uitgebracht in het kader van de bij het Letterenfonds ingediende subsidieaanvragen voor de jaren 2019-2020. De commissie betrok voorts de rapportages van adviseurs naar aanleiding van een bezoek aan een manifestatie of activiteit van de betreffende aanvrager bij haar advies en de verslagen van de midterm-gesprekken met de organisaties die in de periode 2017-2020 een meerjarige subsidie ontvingen.

De commissie heeft in drie (online) vergaderingen (in juni en juli 2020) de aanvragen op grond van de hierboven genoemde criteria van de regeling beoordeeld. De literair-educatieve aanvragen en de manifestatieaanvragen zijn in aparte vergaderingen behandeld.

De commissie heeft onafhankelijk van de advisering door de Raad voor Cultuur, de stedelijke of provinciale adviescommissies advies uitgebracht. Wel heeft de commissie kennis kunnen nemen van de door de raad en gemeentelijke en provinciale commissies uitgebrachte adviezen.

Dynamiek en doorstroming

Omdat het Letterenfonds het budget voor de regeling Vierjarige subsidies heeft verhoogd ontstaat er ruimte voor toetreding van nieuwe organisaties. Het Letterenfonds vindt vernieuwing, groei en professionalisering binnen de sector van groot belang. Vier jaar geleden werd geconstateerd dat de stap van incidentele subsidie naar een vierjarige subsidie voor nieuwe organisaties erg groot was. Voor de broodnodige dynamiek in het veld en om nieuwkomers doorgroeikansen en de ruimte tot professionalisering te bieden, introduceerde het Letterenfonds per 2017 tweejarige exploitatiesubsidies voor literaire festivals en literair

educatieve organisaties. Het is verheugend dat twee nieuwe organisaties konden aanvragen binnen de regeling Vierjarige subsidies.

Geografische spreiding

De aanvragers hebben zijn gevestigd in Amsterdam, Den Haag, Groningen, Leeuwarden, Nijmegen en Rotterdam. Voor alle aanvragers geldt, dat er sprake is van een landelijk bereik. Ten opzichte van vier jaar geleden zijn meer aanvragen uit Noord-Nederland ingediend.

ALGEMENE CONSTATERINGEN VAN DE COMMISSIE

De commissie heeft waardering voor het feit dat met de uitbreiding van de landelijke culturele basisinfrastructuur de literatuur sterker zal zijn vertegenwoordigd in de BIS. Wel vraagt de commissie zich af of het plaatsen van één literair festival in de BIS de samenhang in het beleid bevordert: juist in hun samenhang en eigenheid spelen de (inter)nationale festivals een belangrijke rol in de literaire infrastructuur.

De regionale ontwikkelingen in de letteren worden door de commissie zowel positief als negatief geïdentificeerd. Er is duidelijk groeiend elan, er ontstaan nieuwe partijen die ook stedelijk ondersteund worden. Anderzijds leiden de gescheiden adviseringen en afwegingen door provincies, steden en op landelijk niveau soms tot tegenstrijdig beleid.

Literaire manifestaties

De commissie is positief over de wijze waarop veel van de aanvragers van een manifestatiesubsidie zich de afgelopen jaren hebben ontwikkeld. Ze richten de aandacht steeds minder uitsluitend op de organisatie van literatuurfestivals, maar zijn het hele jaar door actief, ook met eigen producties. De organisaties zijn in verschillende mate productiehuisen geworden waarbij auteurs en nieuw talent op verschillende manieren worden ondersteund en begeleid. Een aantal festivals programmeert sterk vanuit (jonge) makers en trekt mede daardoor ook een nieuw en jong publiek.

Het festival als meerdaagse presentatieplaats voor een breed publiek blijft de kern, maar de activiteiten daaromheen worden steeds gevarieerder. De instellingen zijn wendbaarder, gaan meer samenwerkingen aan, zowel binnen als buiten de sector, en vergroten hun rol in het veld. Ook constateert de commissie dat de rol van festivals is verbreed; ze bieden in toenemende mate ruimte aan nieuwe genres, spoken word, literaire podiumproducties, interdisciplinaire producties, podcasts en nieuwe digitale vormen van literatuur. Festivals dragen in belangrijke mate bij aan nieuwe ontwikkelingen in de literatuur en zijn daarmee van steeds grotere betekenis voor auteurs (ook in financiële zin). Voor uitgeverijen zijn festivals ook steeds vaker interessant als 'vindplaats' van talent.

Waardering is er ook voor de verbanden die worden aangegaan met maatschappelijke organisaties, deels gericht op participatie (nieuwkomers, laaggeletterden, ouderen), maar ook op het bereiken van meer diverse doelgroepen. De tendens is, dat er meer oog is voor de maatschappelijke rol van literatuur en creatief schrijven.

De commissie is over het algemeen redelijk tot zeer positief over de ingediende plannen. Ook de artistieke kwaliteit van de programma's en activiteiten wordt positief gewaardeerd. Voor alle aanvragen gelden echter – in wisselende mate – punten van kritiek. Zo valt het de commissie op dat de meeste organisaties weinig aandacht besteden aan hun positionering,

aan de functie die zij vervullen in het literaire veld en aan hun verhouding tot andere organisaties. Daarnaast ontbreekt bij sommige aanvragers een duidelijke grondslag op basis waarvan de festivals worden geprogrammeerd.

De commissie heeft waardering voor het feit dat festivalorganisaties ook literair-educatieve trajecten voor volwassenen organiseren: het biedt kansen om nieuw publiek te betrekken bij het festival en om inkomsten te genereren, bijvoorbeeld door het aanbieden van cursussen. Het organiseren van literatuur-educatieve trajecten voor de jeugd ziet de commissie echter niet als een primaire taak van de festivalorganisaties. De commissie zou graag meer aansluiting zien tussen de festivals en de literatuur-educatieve instellingen bij de vormgeving en uitvoering van educatieve trajecten.

Evenals vier jaar geleden merkt de commissie op dat gegevens over publieksbereik niet in alle gevallen even inzichtelijk worden gepresenteerd, waardoor vergelijkingen moeilijk te maken zijn. Een onderscheid tussen bezoekers en bezoeken wordt niet altijd helder gemaakt. Bij de presentatie van de publieksgegevens is een duidelijke scheiding nodig tussen gratis aangeboden activiteiten, betaalde publieksactiviteiten en publiek dat op evenementen van derden wordt bereikt. Doordat producties van festival naar festival reizen is het soms ook onduidelijk wie het publieksbereik 'claimt'.

Het is de commissie niet altijd duidelijk of en hoe er aan publieksonderzoek wordt gedaan. Kleinere organisaties ontbreekt het hiervoor veelal aan middelen en menskracht. Ten aanzien van de omvang en samenstelling van het publiek heeft de commissie er begrip voor dat er regionale verschillen kunnen bestaan en dat het publieksbereik dus in context moet worden beschouwd.

Ten aanzien van de financiële positie van de organisaties constateert de commissie dat er ten opzichte van vier jaar geleden weinig is veranderd: eigen (publieks)inkomsten zijn vaak bescheiden en de afhankelijkheid van publieke middelen en private fondsen is groot. Enerzijds is dat begrijpelijk en mogelijk inherent aan het karakter van het festival of de activiteiten, anderzijds mist de commissie inventiviteit in het vergroten van de inkomsten. Het valt de commissie op dat de financiële consequentie van de uitvoering van nieuwe programma's niet altijd voldoende aandacht krijgt. Er wordt een beroep gedaan op fondsen voor financiering, terwijl structurele dekking ontbreekt.

Festivalorganisaties werken veelal met een (zeer) klein team van sterk inhoudelijk gedreven medewerkers. Ook in de komende beleidsperiode zullen de organisaties het belang van de verschillende activiteiten goed moeten afwegen en scherpe keuzes moeten maken. Organisaties die productiehuis zijn of worden en gedurende het hele jaar actief zijn, kiezen voor een organisatie met een meer vaste bezetting. Organisaties die dicht bij de festivalformule blijven, kiezen juist voor een flexibele personeelsbezetting. De commissie vindt wel dat de kern van de organisatie goed bezet moet zijn en dat niet te veel rollen in één persoon verenigd moeten zijn. De commissie pleit nadrukkelijk voor een scheiding van artistieke en zakelijke rollen.

Literair-educatieve instellingen

De commissie is onder de indruk van het bereik van de literair-educatieve organisaties. De organisaties bedienen een heel divers samengestelde groep jongeren van verschillende

onderwijsniveau's en het aanbod wordt daar adequaat op afgestemd. De literair-educatieve organisaties werken op verschillende manieren aan vernieuwing van aanbod en activiteiten en hebben daarbij een goed oog voor (de samenstelling van) hun doelgroep. Vernieuwing kan op een scala van aspecten betrekking hebben, bijvoorbeeld op het inrichten van programma's die gericht zijn op pogingen ontlezing tegen te gaan, verandering van het aanbod en de samenstelling van doelgroepen. Er is aandacht voor lezen en opbouw van kennis over literatuur, creatief schrijven en voordracht. De commissie prijst ook aandacht voor de inzet van schrijvers met een biculturele achtergrond en spoken word-artiesten.

Met het advies van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur zijn literatuureducatie en leesbevordering hoger op de politieke agenda geplaatst. Eind 2019 riepen ministers Van Engelshoven en Slob op tot een leesoffensief. De commissie merkt echter op dat de plannen van de aanvragers, *Passionate Bulkboek* uitgezonderd, slechts in beperkte mate aansluiten bij actuele discussies en onderzoeken op het terrein van lezen en leesbevordering. De literair-educatieve instellingen verrichten belangrijk werk, hun aanpak is effectief, maar de commissie mist bij enkele organisaties een onderbouwing van de didactische visie.

Meer samenwerking en afstemming in het literair-educatieve veld is wenselijk; instellingen lijken nu erg gericht op de eigen activiteiten en op de context waarin zij werken. Literatuureducatie is een versnipperd terrein, wat ook tot uitdrukking komt in het feit dat de organisaties in hun plannen nauwelijks naar elkaar verwijzen. Samenwerking tussen literatuurfestivals en literair-educatieve instellingen moedigt de commissie aan, maar het is wel zaak dicht bij de kerndoelen te blijven.

De aanvragende instellingen verschillen sterk in omvang, zowel qua organisatie als financiële mogelijkheden. Een aantal instellingen werkt al langere tijd met een (te) kleine bezetting. Dat is geen gezonde situatie en heeft zijn weerslag op alle niveaus .

Codes

De aanvragers is gevraagd in een aparte bijlage te reflecteren op de toepassing van de drie codes: de Governance Code Cultuur, de Code Diversiteit & Inclusie en Fair Practice Code.

Het valt op dat veel aanvragers plichtmatig lijken te reflecteren op de codes. De codes zijn niet bedoeld als invuloefening, maar als onderdeel in een proces van bewustwording over helder bestuur, zorgvuldig toezicht, diversiteit & inclusie en fair practice. Van de organisaties wordt verwacht dat ze zich expliciet verhouden tot de codes; daarbij mag duidelijker toegelicht worden wat wel en niet mogelijk is en welke strategie gevolgd wordt om doelen te behalen.

Governance Code Cultuur

De meeste aanvragers hebben de Governance op orde. Er wordt over het algemeen goed nagedacht over de inrichting van het bestuur en de organisatie. De code leidt bij deze organisaties tot groter bewustzijn over de samenstelling van het bestuur, heldere verantwoording en zorgvuldig toezicht. De commissie is tevreden over deze ontwikkeling; een goed ingericht besturingsproces is bepalend voor de kwaliteit van een organisatie en biedt instellingen een kader voor hun strategie, beleid en uitvoering.

Fair Practice Code

Over het algemeen wordt de Fair Practice Code versmald tot fair pay. De aanvragers volgen verschillende cao's; een aantal organisaties geeft aan dat er geen financiële ruimte is om medewerkers conform een cao te betalen. Vanzelfsprekend moedigt de commissie het hanteren van een cao aan. Wel zou het graag zien dat organisaties ook uitleggen waarop de keuze van een cao is gebaseerd. De commissie kan uit de plannen niet altijd opmaken hoe een en ander is uitgewerkt, of cao's volledig worden gevolgd of voornamelijk als inspiratie voor beloningsbeleid worden gebruikt. Voor freelancers is de betaling niet in alle gevallen transparant, er wordt bijvoorbeeld niet altijd naar een standaardtarief verwezen.

Code Diversiteit & Inclusie

De commissie waardeert de inspanningen van de festivals en instellingen ten aanzien van het bereiken van nieuwe doelgroepen. Er wordt creatief nagedacht over het trekken van een jonger en meer (cultureel) divers publiek. Dit gebeurt onder meer door verbindingen te zoeken met andere kunst- en presentatievormen en samenwerkingen aan te gaan met podia die al een nieuw publiek aan zich weten te binden, maar ook door gastprogrammeurs aan te trekken en een brede opvatting over wat literatuur is te hanteren. De commissie vindt het positief dat festivals diversiteit breed opvatten en zich bijvoorbeeld ook richten op ouderen en mensen met een lagere financiële weerbaarheid.

Tegelijkertijd moet worden geconstateerd dat op het gebied van maatschappelijke en culturele diversiteit nog veel verbetering mogelijk en nodig is. Voor vrijwel alle organisaties geldt dat er op het gebied van diversiteit en inclusie werk aan de winkel is. Dit geldt zowel voor de samenstelling van bestuur en organisatie, de programmering, als voor de samenstelling van het publiek. De plannen om daar in de komende beleidsperiode veranderingen in aan te brengen, zijn niet altijd even concreet.

Advies en besluiten

De adviescommissie adviseert de aanvragen van Explore the North, Noordwoord, Poetry International, Writers Unlimited en Wintertuin te honoreren. Ze adviseert de aanvraag van Crossing Border af te wijzen.

De adviescommissie adviseert de gevraagde vierjarige educatiesubsidies van School der Poëzie en Passionate Bulkboek te honoreren. De commissie adviseert de aanvraag van het Poëziepaleis voorwaardelijk te honoreren en op basis van de *midterm review* te besluiten over continuering van de tweede helft van de subsidie, in 2023 en 2024.

Het bestuur van het Nederlands Letterenfonds heeft deze adviezen inhoudelijk integraal overgenomen, maar komt met betrekking tot Crossing Border tot een andere afweging vanwege het positieve oordeel over de artistieke kwaliteit en het internationaal onderscheidende karakter van de activiteiten van het festival. Besloten is de aanvraag van Crossing Border onder voorwaarden te honoreren met € 180.000 per jaar. Ten aanzien van het Poëziepaleis wordt besloten tot voorwaardelijke toekenning voor een periode van vier jaar.

Literaire Manifestaties

	2017-2020	2021-2024 Gevraagd	2021-2024 Toegekend
Literatuurhuis Utrecht	€ 160.000	€ 245.000	Naar de BIS
<u>Poetry International</u>	€ 210.000	€ 245.000	€ 245.000
<u>Writers Unlimited</u>	€ 160.000	€ 190.000	€ 190.000
<u>Wintertuin</u>	€ 110.000	€ 245.000	€ 245.000
<u>Explore the North</u>		€ 150.000	€ 150.000
<u>Noordwoord</u>		€ 120.000	€ 120.000
<u>Crossing Border</u>	€ 210.000	€ 245.000	€ 180.000*
Totaal manifestatiesubsidies			€ 1.130.000

Literair-educatieve instellingen

	2017-2020	2021-2024 Gevraagd	2021-2024 Toegekend
<u>Passionate Bulkboek</u>	€ 210.000	€ 270.000	€ 270.000
<u>Poëziepaleis</u>	€ 77.000	€ 100.000	€ 100.000*
<u>School der Poëzie</u>	€ 77.000	€ 120.000	€ 120.000
Totaal literaire educatiesubsidies			€ 490.000

* voorwaardelijk